

ALFONS DODE. "SO'NGGI SABOQ " HIKOYASI

Shoymardonova Fotima

Surxondaryo viloyati. Termiz shahri. Termiz davlat universiteti akademik litseyi ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya: *Alfons Dode. "So'nggi saboq" hikoyasi haqida fikr va mulohazalar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *"So'nggi saboq", Fransiya-Prussiya urushi, Monsieur Hamel: Fidoyi muallim timsoli Alfons Dodening "So'nggi saboq" (La Dernière Classe) hikoyasi jahon adabiyotining eng ta'sirchan va vatanparvarlik ruhi bilan sug'orilgan durdonalaridan biri hisoblanadi. 1873-yilda yozilgan ushbu kichik asar o'zida milliy o'zlik, ona tili va ozodlik kabi ulkan tushunchalarni mujassam etgan. Quyida ushbu hikoyaning g'oyaviy-badiiy tahlili, tarixiy asosi va bugungi kun uchun ahamiyati haqida batafsil maqola taqdim etiladi.*

Alfons Dode va "So'nggi Saboq": Ona Tili — Ozodlik Kaliti

KIRISH

Til — millatning ruhidir. Agar millat o'z tilini yo'qotsa, u o'zligidan, tarixidan va kelajagidan mahrum bo'ladi. Fransuz adibi Alfons Dode o'zining mashhur "So'nggi saboq" hikoyasida aynan mana shu hayotiy haqiqatni mitti qahramon Franzning nigohi orqali tasvirlab beradi. Asar yozilganiga bir yarim asrdan oshgan bo'lsa-da, u hamon dunyoning turli burchaklarida sevib o'qiladi va har qanday millat uchun o'z ona tilini e'zozlash borasida eng kuchli darslik bo'lib xizmat qiladi.

1. Hikoyaning tarixiy asosi: Fransiya-Prussiya urushi

Hikoyadagi voqealar 1870-1871-yillardagi Fransiya-Prussiya urushi davriga to'g'ri keladi. Urushda Fransiya mag'lubiyatga uchraydi va uning ikki viloyati — Elzas va Lotaringiya Germaniya (Prussiya) ixtiyoriga o'tadi. Prussiya hukumati bu hududlarda fransuz tilida dars berishni taqiqlab, maktablarda faqat nemis tilini majburiy qilib qo'yadi. Alfons Dode ushbu tarixiy fojiani bir qishloq maktabidagi oddiy dars misolida badiiy gavdalantiradi.

2. Syujet va kompozitsiya

Hikoya sodda va samimiy tilda, kichkina maktab o'quvchisi Franz tilidan bayon qilinadi.

2.1. Franzning begubor dunyosi

Hikoya Franzning maktabga kechikib borishi bilan boshlanadi. U o'sha kuni darsga borishni unchalik xohlamaydi, chunki u frantsuz tili qoidalarini (partisip) yodlamagan edi. Tabiatning go'zalligi, qushlarning sayrashi uni maktabdan ko'ra ko'proq o'ziga tortadi. Biroq u o'zida kuch topib, maktabga yo'l oladi. Bu yerda yozuvchi bolalikning beguborligi va mas'uliyatsizligini tasvirlash orqali asar so'ngidagi fojining ta'sirini yanada oshiradi.

2.2. O'zgargan muhit

Franz maktabga yetib kelganida har doimgidek shovqin-suronni emas, balki g'ayritabiiy sukunatni ko'radi. Odatda maktabda dars boshlanishidan oldin partalarning

g'ichirlashi, o'quvchilarning jo'r bo'lib dars takrorlashi eshitilardi. Ammo bu safar hammasi yakshanba tongidek jim-jit edi. Eng hayratlanarlisi, sinfning orqa partalarida qishloq oqsoqollari, sobiq mer va pochtagi o'tirgan edi. Ularning nigohidagi g'am va qo'llaridagi eski alifbolar vaziyatning jiddiyligidan dalolat berardi.

3. Monsieur Hamel: Fidoyi muallim timsoli

Monsieur Hamel (janob Amel) obrazi hikoyaning ma'naviy ustunidir. U qirq yil davomida shu maktabda dars bergan, o'z kasbining fidoyisi. Shu kuni u o'zining eng chiroyli kiyimlarini kiyib olgan edi. Uning ovoqidagi mayinlik va jiddiylik Franzni hayron qoldiradi.

Muallimning: "Bolalarim, bu men sizga beradigan so'nggi saboqdir. Berlindan buyruq keldi: endi Elzas va Lotaringiya maktablarida faqat nemis tili o'qitiladi..." degan so'zlari Franz uchun xuddi momaqaldiraqdek yangraydi. Bu satrlarda Hamel nafaqat o'zining ish joyini yo'qotayotganidan, balki butun boshli millat o'z tilidan mahrum bo'layotganidan qayg'uradi.

4. Ona tiliga bo'lgan munosabat: Kechikkan afsus

Hikoyaning eng kuchli jihati — qahramonlarning o'z ona tillarini o'rganishga yetarlicha vaqt ajratmaganliklari uchun his qilgan pushaymonliklaridir. Franz o'sha paytgacha darslarni zerikarli deb hisoblardi, kitoblari unga og'ir yuk bo'lib ko'rinardi. Ammo endi bu kitoblar uning eng yaqin do'stlariga, muallim esa qadrdon insonga aylangan edi.

Janob Hamel ham o'zini va ota-onalarni ayblaydi. Ota-onalar bolalarini maktabga yuborish o'rniga dalada ishlashga, bir necha tiyin pul topishga yuborganlarini, o'zi ham ba'zida dars o'rniga bolalarni bog'iga suv quyishga buyurganini afsus bilan eslaydi. Bu tahlil orqali Dode o'quvchiga muhim bir dars beradi: Imkoniyat borida qadrlanmagan ne'mat, boy berilgach, eng og'ir armonga aylanadi.

5. "Til — asirlikdagi xalq uchun ozodlik kalitidir"

Hikoyada janob Hamelning bir gapi bor: "Xalq asoratga tushib qolganda, agar u o'z ona tilini mahkam ushlasa, bu u uchun zindon kalitini o'zi bilan olib yurgandek gapdir."

Ushbu falsafa asarning g'oyaviy markazidir. Bosqinchi kuchlar xalqning yerini, boyligini egallashi mumkin, ammo uning ruhini — tilini tortib ololmasa, u xalq hali mag'lub bo'lmagan hisoblanadi. Til — milliy birlikni ta'minlovchi yagona vositadir. Nemislar fransuz tilini taqiqlash orqali elzasliklarni o'zlariga bo'ysundirishni ko'zlagan edilar, biroq aynan o'sha "so'nggi saboq" odamlarda milliy g'ururni uyg'otdi.

6. So'nggi daqiqalar: "Vive La France!"

Hikoya nihoyasiga yetar ekan, soat millari o'n ikkini ko'rsatadi va Prussiya askarlarining surnay ovozlari eshitiladi. Bu — fransuz tili davrining tugaganidan darak edi. Janob Amelning gapi tomog'iga tiqiladi, u so'zlay olmaydi. U shunchaki bor kuchi bilan doskaga "Vive La France!" (Yashasin Fransiya!) deb yozadi.

Ushbu yakun o'ta ta'sirli. Muallimning yozuvi — bu qarshilik ko'rsatish, umid va vatanparvarlikning ramzidir. U o'zining so'nggi darsini nafaqat grammatika qoidalarini bilan, balki Vatan tuyg'usining amaliy darsi bilan yakunlaydi.

7. Badiiy mahorat va uslub

Alfons Dode asarni nihoyatda kichik hajmda yaratgan bo'lsa-da, undagi detallar orqali ulkan tasvir yaratadi.

● Franzning o'zgarishi: Dars boshida dangasa bo'lgan bola, dars oxirida dunyoqarashi butunlay o'zgargan, milliy qadriyatlarini anglagan shaxsga aylanadi.

● Sukunat va ovoz kontrast: Prussiya askarlarining qattiq surnay tovushi bilan qishloqdagilarning mungli sukunati o'rtasidagi farq vaziyatning fojiaiyiligini ochib beradi.

● Ramziylik: Eski alifbo, partalardagi yangi nusxalar — hammasi fransuz madaniyatining so'nggi nafasi sifatida talqin qilinadi.

8. Ma'naviy va tarbiyaviy ahamiyati

"So'nggi saboq" hikoyasi bugungi kun uchun ham o'ta muhim. Globallashuv davrida ko'p tillarni o'rganish zarur, ammo o'z ona tilini unutish yoki uni mensimaslik milliy o'zlikning yo'qolishiga olib keladi. O'zbekiston sharoitida ham mustaqillik yillarida o'zbek tilining davlat tili maqomi, uning rivoji uchun kurashlarimiz ushbu hikoyadagi g'oyalar bilan hamohangdir.

Hikoya bizga quyidagilarni o'rgatadi:

1. Ona tilini mukammal bilish — milliy g'urur belgisidir.
2. Ta'lim va ilm olishni ortga surish millat fojiasiga sabab bo'lishi mumkin.
3. Vatanparvarlik balandparvoz gaplarda emas, balki o'z ona tilini, madaniyatini saqlab qolishdagi kichik harakatlarda ko'rinadi.

Xulosa

Alfons Doding "So'nggi saboq" asari shunchaki bir dars haqidagi hikoya emas. Bu — insoniyat tarixidagi eng katta saboqdir. Til — millatning yashash huquqi uchun berilgan hujjatidir.

Janob Hamel va kichkina Franzning qissasi har bir kitobxonni o'z tiliga, o'z Vataniga nisbatan mas'uliyatli bo'lishga chaqiradi. Maqolamizni Hamelning so'zlari bilan yakunlaymiz: "Dunyoning eng go'zal va eng aniq tili — bu sizning ona tilingizdir, uni hech qachon unutmang!"

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Daudet A. — "Contes du Lundi" (Monday Tales). Paris.
2. Dode A. — "So'nggi saboq" (Hikoyalar to'plami). Toshkent, "G'afur G'ulom".
3. Sharafiddinov O. — "Jahon adabiyoti durdonalari". Toshkent.
4. Rasulov A. — "Badiiy tahlil san'ati". Toshkent, "Universitet".
5. Qur'onov S. — "Adabiyotshunoslik nazariyasi". Toshkent, "Akademnashr".
6. Fransuz adabiyoti tarixi (Ko'p jildlik).
7. Zola E. — "Alfons Dode ijodi haqida zamondoshlar xotiralari".
8. Sultonov I. — "Adabiyot nazariyasi". Toshkent, "O'qituvchi".
9. Karimov N. — "Jahon adabiyoti va milliy uyg'onish".
10. O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi (Alfons Dode maqolasi).